

ילדים שיש להם המטרות הללו — להצטיין, להרשים, להתרגש — והם מחפשים את הדרכים הקלות להשיג אותן, פשוט קונים את הרעיון.

● **האם ההסתכנות לא יכולה להיות חיובית?**

ההסתכנות של הילדים הפלסטיים ניים, למשל, המתקרבים לחיילי צה"ל וורוקים עליהם אבנים, נתפסת על-ידים כחיובית, ויש לה גיבוי אידיאולוגי מצד ההורים והחברה. אני חושבת שבאיזשהו אופן לילדים שלנו, שחסר להם היום כיוון אידיאולוגי של טובת-הכלל, ושחסרה להם הרגשת-משמעות, נשאר רת רק ההסתכנות המטופשת.

לילד הפלסטיני יש היום מקום מאוד מרכזי ומשמעותי בחברה שלו. הוא נשלח לעשות את המלאכה, הוא נחנך ומרגיש חשוב. אני תודה אם הילד הישראלי אינו מוחה באיזשהו אופן על זה שהוא כלי-כך בלתי-נחנך, בלתי-מורעיל, ולכן הוא מרגיש עצמו חסר-ערך ולא-שייך.

● **אז מילחמה זה הפיתרון?**
חס וחלילה! אלא שאדם, כל אדם, זקוק להרגשה של משמעות, והדרך הטובה ביותר לזכות בה היא לחוש שהוא יכול לתת יד למאמץ הכללי, למען מטרה חברתית. לילדים שלנו לא ניתנת היום הרגשת משמעות, ולכן הם מחפשים אותה באמצעות ההסתכנות.

בשלב מוקדם מאוד כבר ראה הילד את כל המופעים, כבר קילקל את כל הצעצועים והמישחקים, כבר ערך טיסה בשמייה-הארץ, ואולי גם בחול. ומלבד טיסה לחלל, כבר לא נשאר לו ממה להתרגש.

כל האירועים המבדרים והמרגשים הללו הוגשו לו כשהוא פאסיבי, ומישהו אחר עושה. כשלא מגישים לו משהו מיוחד, הוא אומר: "אמא, משעמם לי". ואמא, שבילדותה בילתה את שלוש השבועות של חופשת-ההפסח במישחקי אבנים, מקלות, חול, טיפוס על עצמי

אבד, ולא רוצה בעצם בהתאבד רות, אלא רק במה שנלווה לזה — תשומת-לב?

בריוק. הוא רואה יותר את ההשפעה שתהיה לזה על אחרים מאשר את מותו שלו או את פציעתו.

● **גם הילד שזורק את עצמו לכביש "זוכה" במשהו?**
כן. קראתי שהילד החוזר מן הכביש זוכה בחיבוקים נאהבים מכל חבורת הכנים. רגע כזה יכול להיות משאת-נפש לילד, שאינו מאמין כי יוכל אף פעם לזכות בהערכה בשל כישוריו או

למרכבה הצער איו, בדרך-כלל, בחיים הצטיינות חיובית ללא השקעה. גם ספורט יכול להיות שטח לתחרות הרגשית ומועילה, אבל ההצטיינות בו רשת השקעה גדולה, סבלנות ונכונות לשאת תיסכולים איך-ספור וליהנות מהעשייה עצמה, גם אם אינך מנצח.

● **את חושבת שהילדים יודעים שמה שהם עושים זה מסוכן, רשוע דבר שלא ייעשה?**
הם יודעים שזה מסוכן, אבל חסר להם כושר-ההפשטה הדרוש לאדם כדי לתאר לעצמו הסתברות כממשית.

● **יכול להיות שהם לא מבינים את מלוא משמעות המוות?**
הם מבינים מה זה מוות, אבל הם חושבים על הרושם שייווצר בעיקבות ההעזה. זוהי תמונה מוכרת ומוחשית להם. חסר להם הכושר לחזות באופן מוחשי את האסון האפשרי.

זה מביא אותנו לחיסרון מרכזי אחר של החינוך: ילדים אינם מקבלים את ההורמנות לשאת בתוצאות מעשיהם.

אני לא מתכוונת, כמובן, שצריך לתת לילד לשאת בתוצאותיו של מעשה המסכן את חייו, אלא שכדי לפתח את אחריותו — ואחריות פירושה לקחת בחשבון את התוצאות האפשריות — יש צורך לאפשר לילד להתנסות בקטנת מעשה. החל בגיל הצעיר ביותר, בתוצאות מעשיו. רק כך הוא יכול לפתח את הכושר לקשור מעשה לתוצאה.

לעומת זאת, אם ניסיון-החיים שלו הראה לו שהוא יכול לעשות מה שהוא רוצה, ואז יבוא מבוגר כלשהו, יכעס

„אני מציעה שבכיתוח יחנודו ילדים, שתפקידם יהיה הגודע' או המזהיר, שיוודעו על ילדים המשחקים בכביש”

ומעללים דימוזיים של חבורות בשכר-נה, חושבת שאיננה ממלאה את תפקידה כראוי אם היא לא אומרת: „היום נלך ללונה-פארק”.

לחגיגות יום ההולדת מוזמן קוסם, או ברך. לילדים אין הורמנות ללמוד לארגן לעצמם תוכנית, מה שדורש, שוב, עבודה. אז הולכת לה נרחוב אסיפת-כיתה שבועית משועממת, שלא יודעת מה לעשות כדי שיהיה כף, שיהיה ריי גוש. ואז מופיע אלמנט ההסתכנות,

הצלחתיו כאיזשהו תחום חיובי של החיים.

● **את חושבת שיש לילדים „חלשים” נטייה גדולה יותר לעשות מעשים כאלה?**

לא. לא בריוק החלשים. יש עוד מרכיב: הרבה מאוד ילדים, שהיו במשך תקופה מסויימת בחייהם מרכזי תשומת-הלב במישפתה, מפתחים תלות בלהיות מרכזי תשומת-הלב בכל קבוצה שבה הם נמצאים. הם מרגישים שהם משמער חיים רק כשהם מיוחדים ובלתי-חשופים.

לילדים שלנו חסר כיום כיוון אידיאולוגי של טובת-הכלל, הרגשת משמעות. ושאר ההסתכנות המטופשת

ההורים, המורים והתיקשורת צריכים להשתדל להעביר את ההערכה, התהילה והפידוס אל המתנדבים הרגועים, ולעסוק מעט ככל האפשר במסתכנים.

● **ואין חשש שתבוררת-היי לדים יקראו את המתנדבים מהחברה?**

אני לא רואה אפשרות טכנית למי בוגרים להיות בכל מקום שבו מתאספים ילדים, ולמנוע אסונות. אנחנו מדברים פה כעניין של פציעות קשות ומוות. מעשית, היחידים היכולים לפעול בשטח הם ילדים.

אני מקווה ומאמינה שזה אפשרי, בהדרגה נכונה של המבוגרים, שהעורר צה והמנהיגות יעברו אל החזקים באמת, הלוקחים על עצמם את התפקיד הלא-פופולרי.

את שואלת שאלה שהיא בעלת משמעות כללית. האומנם הולכת הקבוצה החברתית אחרי המנהיג החיובי והנבון, או אחרי מי שמבטא את הנטיות השליליות וההרסניות שלה.

אני לא בטוחה שזה רעיון טוב, אבל (המשך בעמוד 30)

● **אז מה עושים במישור הפרטי?**

כרגע ההצעה שלי היא כזאת: שכל מתנדב-כיתה, או מישהו אחר — גם ההורים יכולים ליוזם את זה — יעלה הצעה שבה יתבקש מישהו או מישהם מהילדים להתנדב לתפקיד שאפשר לקרוא לו „המתריע” או „המזהיר” או „המורעיל”.

„יש ילדים שבשלב מוקדם ראו את כל המופעים, ששיחקו בכל המישחקים, שארץ או בחול, וחפץ מטיסה לחלל כבר לא נשאר להם ממה להתרגש”

דיע. תפקיד המתנדב, או כל מי שינהל את המיבצע הזה, יהיה להעביר לילדים את הרעיון שהאומץ הכי גדול הוא להיחשב פחדן. כמו שאמר אסף שמי לאמו, בראיון שהתפרסם בשבוע שעבר בהעולם הזה: „אני לא רואה את עצמי משפיע על אחרים לא לעשות את זה... כל מה שהייתי מצליח לעשות זה

שראינו אותו כלי-כך יפה בזמנו בסדר הנועורים.

● **כרגע זה נראה גם כמו מגישה מדבקות.**

הפידוס פשוט נותן את הרעיון למי שלא חשב על זה קודם.

אני חושבת שיש ילדים שלא יעשו. ככל שההערכה העצמית ותחושת-הכבוד תהיה חזקה יותר, הילד יתחנך יותר, והפכו כבר לחלק ממנו, ואינם תלויים באישור מבחוץ, כן יהיה הילד זקוק פחות להערצה של חבריו. במיקרה כזה, ובעיקר אם הוא ילד אחראי, הוא יוכל לשים את שיקולי-הזהירות לפני השיר קולים של הנצח, להרשים וכד'.

יש עוד דבר, וגם הוא קשור בחינוך: זה תחושת הצורך בכף ובריגוש, ההר לכת וגוברת. הרבה הורים חושבים, בטעות, שאחד מתפקידיהם הוא להיות קציני-בידור. הם מתחילים באספקת שעשועים בלתי-פוסקת לתינוק, וממי שיכים בחיפוש כהול אחרי כרטיסים לאירוע הכימרים שיתקיים בחופשה הבאה.

ילדים בעלי צורך כזה יהיו נוטים יותר להתנדב למישחק זה. לחילופין, יכולים להתנדב גם ילדים הזוכים למעט מדי תשומת-לב ותתייחסות, כמו הילד של אמיל או'אר, בקטע שציטטתי בהתחלה.

● **זאת אומרת שכל ילד עלול לעשות מעשה כזה? יש ילדים שלא יעשו את זה?**

אני חושבת שיש ילדים שלא יעשו. ככל שההערכה העצמית ותחושת-הכבוד תהיה חזקה יותר, הילד יתחנך יותר, והפכו כבר לחלק ממנו, ואינם תלויים באישור מבחוץ, כן יהיה הילד זקוק פחות להערצה של חבריו. במיקרה כזה, ובעיקר אם הוא ילד אחראי, הוא יוכל לשים את שיקולי-הזהירות לפני השיר קולים של הנצח, להרשים וכד'.

יש עוד דבר, וגם הוא קשור בחינוך: זה תחושת הצורך בכף ובריגוש, ההר לכת וגוברת. הרבה הורים חושבים, בטעות, שאחד מתפקידיהם הוא להיות קציני-בידור. הם מתחילים באספקת שעשועים בלתי-פוסקת לתינוק, וממי שיכים בחיפוש כהול אחרי כרטיסים לאירוע הכימרים שיתקיים בחופשה הבאה.

עליו מאוד, אבל ימנע ממנו מלשאת בתוצאות מעשהו, הוא לא יפתח אחריות.

● **יכול להיות שערך-החיים פחות חשוב לילדים, שקשה להם להבין את סופיות המוות?**

ילדים בגיל-העשרה מבינים את המשמעות. הם רק לא מתארים לעצמם שימותו כתוצאה ממישחק. הילד רואה את המשמעות האחרת.

● **גם בשזה כבר קרה?**

אני לא חושבת שהחברים של הילד שנהרג שחקו בזה שוב, כי בשבילם המוות עכשו מוחשי. אבל בדרך-כלל, הילד רואה בדימויו את תשומת-הלב והתהילה שיבואו בעיקבות המעשה. אני לא רואה בזה קשר לגיל. גם הרבה אנשים מבוגרים המתאבדים, למשל, רואים בדימויהם את ההשפעות שיהיו להתאבדות הזאת על האנשים סביבם, ולא כלי-כך את מותם או פציעתם שלהם, או את התריגול האינסופי במחלקה הפסיכיאטרית, עד שהם יוכלו להיזקק.

● **זאת אומרת שהילדים האלה הם כמו אדם המנסה להת-**